

עשרה נתיבים אל ה'

הרב יונתן זקס

עשרה נתיבים אל ה'

בתוך מרוץ החיים למצוא קרבת אלוהים

מאנגלית: אמנון בזק

Jonathan Sacks
מורשת הרב זקס

Rabbi Jonathan Sacks
Ten Paths to God

הרב יונתן זקס
עשרה נתיבים אל ה': בתוך מרוץ החיים למצוא קרבת אלוהים

עורך אחראי: ראובן ציגלר
עורכת ראשית: אוריה מבורך
עורכת משנה: אפרת גרוס
עריכה לשונית: שרה המר
הגהה: דוד ברוקנר
עימוד: רינה בן גל
תמונת עטיפה: שמואל לעסרי

© כל הזכויות שמורות לעזובנו של הרב יונתן זקס זצ"ל, 2024
© כל הזכויות בעברית שמורות להוצאת קורן ירושלים, 2024

ספרי מגיד, הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534

office@korenpub.com
www.korenpub.co.il

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 978-965-526-382-4 ISBN

נדפס בישראל 2024 Printed in Israel

שִׁמַחַת תְּשׁוּבָה רַעִים הָאֲהוּבִים

מוקדש לכבוד נישואי

איילת גיטלר עם אלעזר אטלס

“מורשת הרב זקס” מנציחה את תורתו של הרב יונתן
זקס כמלמד תורה, מנהיג של מנהיגים וקול מוסרי. בקרו
בארכיון הדיגיטלי שלנו כדי ללמוד מהכתבים, השידורים
והנאומים של הרב: www.rabbisacks.org.

עקבו אחרינו במדיה החברתית: @RabbiSacksIL

תוכן העניינים

9	פתיחה
13.....	פרק ראשון נתיב הזהות: להיות יהודי
25	פרק שני נתיב התפילה: לדבר אל ה'
37.....	פרק שלישי נתיב הלימוד: להקשיב לה'
49	פרק רביעי נתיב המצוות: להגיב לה'
61.....	פרק חמישי נתיב הצדקה: אהבה כצדק
71.....	פרק שישי נתיב החסד: אהבה כחמלה
81.....	פרק שביעי נתיב האמונה: אהבה כנאמנות
93	פרק שמיני נתיב ארץ ישראל: ארצו של העם
107	פרק תשיעי נתיב קידוש השם: המטרה היהודית
123.....	פרק עשירי נתיב האחריות: העתיד היהודי
135.....	אפילוג מדוע אני יהודי?
143.....	על אודות המחבר

פתיחה

כל אדם מוצא את עצמו בשלב מסוים בחייו שואל שלוש שאלות
בסיסיות: מי אני? מדוע אני כאן? כיצד עליי לחיות?

בין אם אנו מאמינים ובין אם לא, שאלות אלו הן שאלות דתיות.
המדע יכול ללמד אותנו כיצד התחילו החיים, אך הוא לעולם לא
יוכל לומר לנו לשם מה נועדו. אנתרופולוגיה יכולה לספר לנו על
הדרכים השונות שבהן אנשים חיו, אבל היא לא תוכל להשיב
על השאלה כיצד עלינו לחיות את חיינו. לימודי כלכלה ומנהל
עסקים יכולים ללמד כיצד להגיע לעושר, אך הם לא יוכלו ללמד
אותנו מה לעשות בעושר שנצליח להשיג.

מדעי הטבע ומדעי החברה יכולים לענות על השאלה איך, אך
לא על השאלה למה. שאלת ה'למה' מבקשת מאיתנו להרים את
עינינו מעבר למבט המיידי, בחיפוש אחרי הנצח. השם שאנו
נותנים לנצח הנצחים הוא – אלוהים. החיפוש אחרי המשמעות
הוא החיפוש הדתי.

אלוהים תמיד קרוב אלינו, אך אנחנו לא תמיד קרובים לאלוהים.
איך, אם כן, נוכל להתקרב אליו? על ידי חיים יהודיים. "נעשה
ונשמע" אמרו אבותינו בהר סיני: קודם נעשה, ואחר כך נבין

למה. כך הדבר בכל ענייני הרוח. אנחנו לומדים לאהוב מוזיקה על ידי האזנה למוזיקה. אנחנו לומדים להיות בעלי מידות טובות על ידי עשיית מעשים טובים. "אחרי המעשים נמשכים הלבבות". אל לנו לצפות להפוך להיות בעלי אמונה או למצוא את האל בכך שנחכה שהוא ימצא אותנו. עלינו להתחיל את המסע, ואז, האל ימצא אותנו בחצי הדרך.

ישנן דרכים רבות למצוא את אלוהים, נתיבים רבים לנוכחות השכינה. בקובץ זה בחרתי את עשרת הנתיבים החשובים ביותר. הנתיב הראשון הוא **הזהות**: נולדנו למשפחה שיש לה היסטוריה. מי אנחנו? לאיזה סיפור אנחנו שייכים?

הנתיב השני הוא **תפילה**, הדרך הישירה ביותר שבה אנו מנסים להגיע אל ה'. הנתיב השלישי הוא **לימוד**, הפעולה הגבוהה ביותר ביהדות, שעליה אמרו חז"ל שהיא חשובה אפילו מן התפילה. הנתיב הרביעי הוא **מצוות**, הדרך של ציוויים והוראות. בתפילה אנו מוצאים את ה' על ידי דיבור; בלימוד אנו מוצאים את ה' על ידי הקשבה, ובמצוות אנו מוצאים את ה' על ידי מעשים.

לאחר מכן מגיעות שלוש התכונות החשובות ביותר של האופי היהודי: **צדקה** – אהבה כצדק; **חסד** – אהבה כחמלה, ו**אמונה** – אהבה כנאמנות. היהדות היא דת של אהבה, לא אהבה מיסטית, מחוץ לחיי העולם הזה, המרחפת מעל

העולם והמותירה את פגמיו כפי שהם, אלא אהבה המחוברת לעולם, המנסה – פעולה אחת בזמנה, יום אחד בזמנו, חיים בזמנם – להפוך את העולם לאכזרי מעט פחות ולמעט יותר אנושי.

לסיום, מגיעים שלושת הביטויים הגדולים ביותר של היהדות: **ארץ ישראל** – המקום היחיד על פני הארץ שבו ליהודים יש הזדמנות לעשות את מה שכל שאר האומות מקבלות כמובן מאליו, כלומר הזכות לשלטון עצמי וליצירת חברה החיה על פי אמונותיה; **קידוש השם** – קידוש שמו של האל בעולם על ידי פעילות כנציגיו של ה'; ולבסוף – **אחריות יהודית**, הרעיון שאנו שותפים עם ה' במעשה הבריאה, ויש תפקיד לכל אחד מאיתנו בתקופה המתוחה והמורכבת שבה אנו חיים.

אין זה ספר המיועד לקריאה ברצף דווקא. זהו קובץ של פרקים, שכל אחד מהם יכול להיות נקודת פתיחה להתבוננות אישית המתעצבת על ידי שאלות, כגון: כיצד דברים אלו נוגעים אליי? כיצד ניתן לפעול בנושא בשנה הקרובה? חלק מהנושאים לא ידברו אל חלק מן הקוראים, חלקם כן. שהרי מספר הדרכים להגיע לנוכחות השכינה הוא כמספר היהודים, כפי שציין רבי נחמן מברסלב. או כפי שאנסח זאת אני: כש'מה אנו רוצים לעשות' נפגש עם 'מה צריך להיעשות', זהו המקום שבו ה' רוצה שנהיה בו.

ישנם הרבה נתיבים לאלוהים. אין זה משנה איפה נתחיל, כל עוד נתחיל. חיים יהודיים הם היקפו של עיגול, שבמרכזו נמצא האל. זהו המקום שבו אנו נפגשים, תהא נקודת הפתיחה שלנו אשר תהא.

גם אם נזכה להאריך ימים, החיים הם קצרים, קצרים מדי. כל יום משמעותי. כל יום שבו לא עשינו מעשה טוב, שלא צעדנו צעד כלשהו לכיוון האל, שלא פעלנו לשינוי כלשהו בעולם – הוא יום מבזבז, וימינו על פני האדמה מעטים מכדי לבזבז אפילו אחד.

יונתן זקס

פרק ראשון

נתיב הזהות:
להיות יהודי

באופן ייחודי, יהודים נולדים לתוך אמונה. היא בחרה בנו לפני שאנו בחרנו בה. מבחינה פיזית אנו באים לעולם עירומים, אולם מבחינה רוחנית אנו באים עם מתנה: הסיפור של העבר שלנו, של הורינו ושל הורי הורינו לאורך ארבעת אלפים שנה, מאותו היום שבו אברהם ושרה שמעו לראשונה את קולו של ה' והחלו את מסעם לארץ, להבטחה, לייעוד ולשליחות. הסיפור הזה הוא שלנו.

זה סיפור יוצא דופן ונוגע ללב. הוא מספר כיצד משפחה, שהפכה בהמשך לשבטים, שהפכו בהמשך לעם, נקראו להיות שליחיו של ה' בארץ. השליחות שלהם הייתה לבנות חברה שונה וייחודית, שאינה מבוססת על עושר וכוח, אלא על צדק וחמלה, על כבודו של הפרט ועל קדושת חיי האדם. חברה שתכבד את העולם כיצירתו של ה', ואת האדם כנברא בצלם אלוהים.

זו הייתה ועודנה משימה תובענית, אולם היהדות נותרת דת מציאותית. הנחת היסוד מלכתחילה הייתה ששינוי העולם יימשך דורות רבים – ומכאן החשיבות של העברת הערכים שלנו אל הדורות הבאים. המשימה דורשת כישרונות רבים, יכולות רבות – ומכאן החשיבות של היהודים כעם. לאיש מאיתנו אין כל הכישרונות הדרושים, אך לכל אחד מאיתנו יש חלק. כולנו נחשבים; לכל אחד מאיתנו יש תרומה מיוחדת שהוא יכול

להוסיף. אנו עומדים לפני האל כאומה, כל אחד נותן משהו, כל אחד מורם בזכות התרומות של האחרים.

וכן, לעיתים אנו נופלים או מאכזבים – ומכאן החשיבות של התשובה, ההתנצלות, הסליחה, ההתמסרות מחדש. היהדות גדולה מכל אחד מאיתנו, ועם זאת, היא נעשית על ידי כולנו. ואף על פי שהיהודים הם עם קטן, כיום פחות מחמישית האחוז מכלל אוכלוסיית העולם, הם תרמו לתרבות האנושית ללא כל פרופורציה למספרם בעולם.

מי אנחנו, ומה נקראנו לעשות?

* * *

בראשית: הקריאה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתָּהּ וּמִבְּיַת אָבִיךָ
אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה. וַאֲעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָכָה וְאֶגְדְּלָהּ
שְׁמָהּ וְהָיָה בְרָכָה. וְאַבְרָכָה מִבְּרַכְיָה וּמִקְלָלָהּ אֲאִר וּנְבָרְכֻהּ בָּךְ.
כָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה. (בראשית יב, א-ג)

בראשית: דרך ה'

וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהוּיָה לְגוֹי גָדוֹל וְעָצוּם וּנְבָרְכֻהוּ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאֶרֶץ.

כִּי יִדְעַתִּי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנֵי וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ
דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא ה' עַל אַבְרָהָם
אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו. (בראשית יח, יח-כ)

הברית בסיני: גוי קדוש

אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי
נְשָׁרִים וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי. וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמְעוּ בְקִלִּי
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי
כָּל הָאָרֶץ. וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכַת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(שמות יט, ד-ז)

משה: אומה עם היסטוריה

כִּי שָׂאֵל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר
בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קִצְּהָ
הַשָּׁמַיִם הִנְהִיָּה כְּדַבֵּר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמַע כְּמֹהוּ. הַשְּׁמַע
עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֹתָהּ וַיְחִי.
אוֹ הַנִּסָּה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לּוֹ גוֹי מִקְרֵב גוֹי בְּמִסַּת בְּאֹתָת
וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזָרוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים
גְּדֹלִים כָּכֵל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ.

(דברים ד, לב-לד)

ישעיהו: אור לגויים

אֲנִי ה' קָרָאתִיךָ בְּצַדֶּק וְאֶחְזֶק בְּיָדְךָ וְאֶצְרָךְ וְאֶתְנַהֵךְ לְבְרִית
עִם לְאוֹר גּוֹיִם. לְפָקֶחַ עֵינַיִם עֲוֹנוֹת לְהוֹצִיא מִמֶּסְגֵר אֲסִיר
מִבַּיִת כָּלָא יִשְׁבֵי חֶשֶׁךְ.

(ישעיהו מב, ו-ח)

עפר וכוכבים

כִּי בָרַךְ אֲבָרְכֶךָ וְהִרְבָּה אֲרַבָּה אֶת זֶרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וְנִכְחַל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם.

(בראשית כב, יז)

אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים. כשהן יורדין –
יורדין עד עפר, וכשהן עולין – עולין עד לכוכבים.

(מגילה טז ע"א)

"וְשִׁמְתִי אֶת זֶרְעֶךָ כְּעֶפֶר הָאָרֶץ" (בראשית יג, טז). מה עפר
הארץ מסוף העולם ועד סופו, כך בניך יהיו מפוזרים מסוף
העולם ועד סופו... ומה עפר מבלה את כלי מתכות והוא
קיים לעולם, כך ישראל כל עובדי כוכבים בטלים והם
קיימים. ומה עפר עשויה דִּישׁ, אף בניך עשוין דִּישׁ לעובדי
כוכבים.

(בראשית רבה פרשת לך לך פרשה מא, ט)

שמן

לְרִיחַ שְׁמֵינֶיךָ טוֹבִים שְׁמֵן תוֹרֵק שְׁמֶךָ.

(שיר השירים א, ג)

מה השמן הזה מביא אורה לעולם, כך ישראל אורה לעולם,
שנאמר "וְהִלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ" (ישעיהו ס, ג).

(שיר השירים רבה פרשה א)

רבי סעדיה גאון: אומה בתורתיה

אומתנו איננה אומה כי אם בתורתיה.

(ספר האמונות והדעות מאמר ג)

רבי יהודה הלוי: הלב באיברים

כי ישראל באומות הם בבחינת הלב באיברים.

(ספר הכוזרי מאמר ב, לו)

נאמנות לה'

בלי ממשלה, בלי גאון, בלי יקר וחמדה, בלי מעשה אנוש
ותחבולותיו, האמונה באל יחיד היתה שבטו ומשענתו
סלה, והיא נטלה ונשאה אותו...

מדינות וממלכות מסביב לו, אשר בכחן וגבורתן ושיא תפארתן עשו להן שם בעולם, נשמדו מתחת שמי ה' – וישראל עם קטן ודל בלי גאון וגובה נשאר חי וקיים בתבל ארצה על ידי אמונתו בה' ותורתו.
(הרב שמשון רפאל הירש, **אגרות צפון** ט, י)

תקווה בכישלון

יאוש וכניעה לא היו מנת חלקו של איש הברית שמצא את הניצחון במפלה, את התקווה בכישלון, ואשר לא היה יכול להתביא את דבר ה' שהיה לו, כדברי ירמיהו, עצור בעצמותיו וכאש בוערת בלבו.
(הרב יוסף דוב סולוביצ'יק,
איש האמונה הבודד, עמ' 60)

האדרתו של הגזע האנושי

המרדף אחר הידע לשם עצמו, אהבה כמעט פנאטית לצדק, והשאיפה לעצמאות אישית – אלו הם המאפיינים של המסורת היהודית הגורמים לי להודות לכוכבים שלי שאני שייך אליה.
(אלברט איינשטיין, *As I See It*, עמ' 103)

גדולים יותר מן המספרים שלנו

כל אחד מאיתנו היהודים יודע עד כמה הוא רגיל לחלוטין, ועדיין, כשלוקחים את כולם יחד, נראה שהשלמנו פערים בדברים גדולים באופן שלא ניתן להסביר אותו... מספר היהודים בעולם קטן מטעות סטטיסטית קטנה במפקד האוכלוסין הסיני. עם זאת, אנו נשארים גדולים מן המספרים שלנו. דברים גדולים מתרחשים סביבנו וכלפינו.

(מילטון הימלפרב, *Jews and Gentiles*)

עמ' 141-142)

מבט כלפי חוץ

הפכנו להיות יותר מדי בעלי מבט כלפי פנים, כשהאופקים שלנו במידה רבה מוגבלים בתוך חומות הגטו שהקמנו לעצמנו כדי להפריד אותנו משאר האנשים שלנו ומן החברה האנושית מעבר... מוטרדים מן הבעיות הבווערות של ההישרדות שלנו, איבדנו את ההסתכלות על המשימה שלנו כאור לגויים.

(הרב לורד יעקובוביץ, *The Timely and the Timeless*)

עמ' 96-97)

מחדשים את העולם

במשך ארבעת אלפים שנים, יהודים אחזו בעקשנות באמונה שיועדה לנו שליחות מקודשת: לקדש את החיים על ידי היותנו שליחים לעולם, שיותר מדי פעמים סגד לצורות הרבות של מה שניטשה קרא 'הרצון לכוו'.
אנו נקראנו לכתוב סיפור אחר, המספר את יופייה של הקדושה ואת הקריאה לחמלה. "לאסף את פראיות האדם, ולעדן את החיים בעולם הזה" (אייסכילוס).

היהדות מעמידה במרכז שאיפותיה כמה מן הציוויים הקדושים המרפאים ביותר: החשיבות של אהבה ונאמנות; הנישואין והקשרים הקדושים שבין בעל ואישה ובין הורים וילדים; הינוך וחיי הרוח; צדק, הגינות ושלטון החוק; חמלה, צדקה וכבוד האדם; קשרי השייכות והקהילה; זיכרון, היסטוריה ותקווה בלתי נגמרת. אנו מחפשים את ה' לא רק בשמיים הרחוקים או עמוק בנבכי הנפש, אלא בחיים הפשוטים, עם ההנאות והכאבים, הפחדים והתקוות, המאבקים והנחמות. היהדות מאמינה לא בנטישת הארץ למען השמיים, אלא בהורדת רסיסים מן השמיים אל הארץ, על ידי מעשים פשוטים והגיגיים.

משום ששם הוא המקום שבו נמצא ה'. לא בעושר, בכוח, בתהילה, בהצלחה, או כל גורם אחר מהתחליפים האינסופיים לחיים, ועל אחת כמה וכמה לא באלימות ובפחד; אלא בחיים עצמם: לחיות, לנשום (מלשון 'נשמה'), לאהוב, לתת, להקדיש תשומת לב, להתפלל, להלל, להודות, לנצח אסונות בשם התקווה ולנצח מוות בשם החיים.

המטרה שלנו היא להיות נאמנים לאמונתנו וברכה לאחרים: ברכה לאחרים בגלל שאנחנו נאמנים לאמונה שלנו. להיות יהודי משמעו להביא גאולה, יום אחד בזמנו, פעולה אחת בעיתה. כל מצווה, כל מילה טובה או מעשה טוב, כל פעולה של שיתוף מה שיש לנו עם אחרים, מביאים את נוכחות השכינה לתוך העולם. על ידי זיהוי צלם אלוהים באנשים אחרים, אנו מסייעים לחדש את העולם בצלם אלוהים.

(הרב יונתן זקס)

תפילה

ריבונו של עולם, עזור לי להגשים את הייעוד של עמי, כממשיך של הברית שכרתו אבותינו עימך בסיני. יהי רצון שאכבד את עברו של עמי ואוכל לסייע לבנות את עתידו.